

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ

Ставицька Н.П., Ставицький С.О., Войнапович О.О.

ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія»

Київський національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова

Стаття висвітлює основні аспекти формування виховного ідеалу, який ґрунтується на національній українській виховній традиції та відповідає потребам сучасного суспільства. На думку авторів, ідеал українця, заснований на інтелігентності селянина, домінанті родинних цінностей і християнських засадах життя нації, розробили видатні педагоги Костянтин Ушинський і один із найвідоміших полтавців Гоїгорій Ващенко.

Ключові слова: національна ідея, етнопедагогіка, народність, національне, патріотичне і громадське виховання, виховний ідеал, ідеальна людина.

Учення про досконалу людину і шляхи її виховання містять у собі ідеї філософів, теологів, психологів, педагогів від прадавніх часів до сучасності. В основу світової теорії виховного ідеалу покладено філософські ідеї Сократа, Платона, Августина Блаженного, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локка, Е. Канта, педагогічні твори Я. Коменського, І. Г. Песталоцці тощо.

Основним орієнтиром у системі виховання будь-якого народу є вироблений ним виховний ідеал, тобто особливе уявлення про те, якою має бути людина. Протягом століть кожен народ формує міцний фундамент морально-духовних цінностей, стрижнем якого є своєрідна генетична пам'ять народної педагогіки. Надійним фундаментом для реалізації завдань народності виховання стала українська етнопедагогіка як «галузь емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які виражаються у панівних у народі поглядах на мету й завдання виховання, в сукупності народних засобів, умінь та навичок виховання й навчання» [1].

Ідеальна людина завжди наділена найкращими якостями душі народу. Ці уявлення народ утілює в пісні, літературі, казках і переказах, у власній народній педагогіці. В усі часи виховний ідеал наповнювався іншим конкретно-історичним змістом. Національна ідея об'єднує й консолідує суспільство, сприяє виробленню активної життєвої позиції молодій людині, становленню її як особистості. Національний характер виховання полягає у формуванні особистості як громадянина України та передбачає створення спільноти самодостатніх людей, які об'єднані національною ідеєю, оберігають свої цінності й свободи.

Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена Міністерством освіти і науки України у 2009 році, визначає національне виховання як систему поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, створену впродовж віків українським народом і покликану формувати світоглядні позиції та ціннісні орієнтири молоді, яка реалізується через комплекс відповідних заходів [2].

Процес формування ідеалу передбачає одночасний розвиток інструментальних і мотиваційних якостей особистості вихованця.

До інструментальних якостей належить усе, що стосується ефективної діяльності особи: розумовий розвиток, освіта, вміння й навички, досвід. Ці якості характеризують інтелектуально-фізичний бік вихованця. Вони необхідні для ефективної діяльності, за їх допомогою реалізуються власні потреби, завдання навчання і виховання. Молода людина, яка не має мінімуму певних професійних знань, умінь і навичок, неспроможна повноцінно адаптуватися до професійної діяльності. До мотиваційних якостей особистості належать потреби, прагнення, переконання, мотиви та мотивації, цілі й ідеали її життєдіяльності.

Фундатор системи виховання ідеалу К. Ушинський вважав, що формування особистості тісно

залежить від повсякденним життям і ґрунтується на потребах суспільства. У його системі виховання усе ідея народності. «Всяка жива історична народність є найпрекраснішим створінням Господа на і, і вихованню залишається тільки черпати з цього багатого і чистого джерела», - писав К. Ушинський у статті «Про народність в громадському вихованні» [3]. Термін «народність» Ушинський пояснює своєю єдністю кожного народу, яка зумовлена в і о г о п е ш - іми, політичними й іншими умовами його життя. Народність - це національна самобутність народкорініться вона, на думку видатного педагога, насамперед у характері народу [3]. Домінантною лівістю народності в розумінні К. Ушинського є громадськість. Педагог був переконаний у тому, народна ідея виховання вимагає широкої громадської атмосфери навколо себе і не може бути 'нена без залучення найширших громадських сил. К. Д. Ушинський писав: «Сам народ і його велиди прокладають шлях в майбутнє: виховання тільки йде цією дорогою...» [4]. Мета виховання, на думку, визначається особливою ідеєю про людину, властивою кожному народу: «Кожний народ свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих истостях». «Виховання бере людину всією зі всіма її народними й частковими особливостями - її , душу, розум - і перш за все звертається до характеру, а характер і є саме той ґрунт, у якому коься народність...» [4]. Ушинський доводить, що не лише на практиці, а й у теорії немає загальної вної системи Для всіх народів. У кожного народу своя особлива система виховання, і як не можна за зразком іншого народу, так само не можна виховувати за чужою запозиченою педагогічною емою. Виховання здійснюється в дусі народних звичаїв, традицій, рис національного характеру і ології свого народу. Оскільки виховання має бути народним, то, на думку Ушинського, рідна мова займати центральне місце у вихованні людини. Він критикував політику російського царизму в інських школах і наголошував, що навчання в них має відбуватися рідною мовою.

Суттєвим доповненням теорії ідеалу українського виховання Ушинського є праця нашого земляка, омого педагога Григорія Ващенко «Виховний ідеал», опублікована ще в 1950 році, яка синтезує та мовлює взаємодію вселюдського і національного [8]. У своєму трактуванні виховного ідеалу

зценко спирається на виховну традицію українського народу - етнопедагогіку. Його погляди випливають із наукових засад духовних наставників українців упродовж віків: Володимира Мономаха, Пелагеї, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка й ін. Головним інститутом виховання Ващенко вважає родину і покладає велику надію на молодь, виховану в українській родинній атмосфері: «...бо родина завше була найважливішою підвалиною життя суспільного, а значить, і державного» [5]. Історична доля української нації, а саме відсутність власної державності, ополячення і русифікація панівної верхівки українського суспільства впродовж ХУ-ХІХ століть не завадили простому народу зберегти власну самоідентифікацію. Вносила кризь століття цей ідеал лише селянська культура, створена переважно волелюбним козацтвом та українським селянством. Український національний виховний ідеал знайшов, на думку Г. Ващенко, своє яскраве втілення в народних піснях, які склалися впродовж століть. Його основними ознаками стали: високий ідеалізм на релігійній основі, любов і шанна до батьків і родини, гостинність, життєрадісність, працьовитість, волелюбність, глибинні потреби гідності. Український виховний ідеал утілюється в національній традиції. Ним, як вважає Г. Ващенко, «треба визнати той, що витримав іспит історії, найбільше відповідає психології народу та його ізначенню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості й в творах кращих митців письменників, що стали духовними проповідниками свого народу» [7].

Григорій Ващенко прагнув виховати молодь свідомою своєї високої мети. Таку мету він бачив у аці людини на благо і щастя Батьківщини, до яких треба йти дорогою християнства. Здрібнілі цілі не ведуть ні до добра Вітчизни, ні до власного щастя. В основі, успіху виховання лежить духовність.

Історія показала, - писав він, - що тривка мораль може бути побудована лише на релігійних засадах». Лише така мораль не знає компромісів і має абсолютний характер. Служба Богові й Україні передбачає: розвиток інтелектуальних можливостей людини (світогляд, фахова підготовка тощо); орієнтацію на християнські засади; виховання волі та характеру (принциповість і здатність ставити перед собою виразну мету, стриманість, уміння володіти собою); працьовитість, дисциплінованість, оптимізм; виховання родинності та пошани до старших [8].

[На думку педагога, благом для Батьківщини є:

- 1) державна незалежність, можливість українського народу вільно творити своє політичне, соціальне, господарське і релігійне життя;
- 2) об'єднання всіх українців, незважаючи на їхнє територіальне походження, церковну приналежність, соціальний стан, в одну спільноту з єдиним творчим прагненням і високим патріотизмом;
- 3) справедливий державний устрій, що підтримував би лад у суспільстві та водночас забезпечував особисті права і волю кожного громадянина, сприяв розвитку й прояву його здібностей для загальногo блага;
- 4) справедливий соціальний устрій, за якого зникла би боротьба між окремими суспільними групами;
- 5) високий рівень народного господарства і справедлива його організація, без елементів експлуатації, що забезпечувала б матеріальний добробут всіх громадян;
- 6) розквіт духовної культури українського народу: науки, мистецтва, освіти; піднесення її до найвищого світового рівня;
- 7) високий релігійно-моральний рівень українського народу, втілення в життя вчення Христа;
- 8) здоров'я українського народу, зведення до мінімуму його хвороб і виродження [5].

На нашу думку, із педагогічної спадщини Костянтина Ушинського та Григорія Ващенко

перед брати глибоку любов до українського народу, високий професіоналізм, відданість та цим смислом наповнювати сучасний ідеал українського виховання. У складних для України сьогодення необхідно сформувати патріота, який службу Батьківщині усвідомлює як особ'язок перед нею, як сенс свого життя. Сучасний патріот має бути і політиком, а тому власни боронити єдність України - Сходу і Заходу, Галичини і Наддніпрянщини. Адже історично сформований український виховний ідеал заснований на принципах патріотизму, народності, культуро- і повідності, він має чітко визначене особистісне спрямування, вимогу всебічного і гармонійного ку особистості на засадах загальнолюдської та християнської моралі.

Список використаної літератури

1. Ягупов В. В. Процес виховання. Ідеал виховання / В. В. Ягупов // Педагогіка : [навч. посіб.]. — К.: Либідь, 2002.
2. Концепція національного виховання студентської молоді, затверджена рішенням колегії Міністерства освіти України 25 червня 2009 року, протокол № 7/2-4.
3. Ушинський Костянтин Дмитрович : [біограф, довідка про життєвий і творчий шлях] / Український педагогічний // Семен Горчаренко. — К.: Либідь, 1997. — С. 342.
4. Лина як предмет виховання : [урив., передм.] / Педагогічна майстерність : [хрестоматія]; за ред. І. А. Зя Вища школа, 2006. — С. 275 — 277.
5. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. — Дрогобич . Відродження, 1997. — 214 с.
6. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. — [3-є вид., В. В. Ягупов]. — Полтава, 1994. — С. 38 — 41.
7. Коваль О. Передмова (Про Г. Ващенко і його виховний ідеал) / О. Коваль // Ващенко Г. Виховний ідеал. — Полт. вісник, 1994. — С. 6 — 8.
8. Погрібний А. Педагогічні концепції видатного вченого — державника / А. Погрібний // Освіта України. — 2003. 29 (15 квітня). — С. 4 — 5.